

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра зарубіжної літератури, теорії літератури та слов'янської філології

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Історія російської мови, у т.ч. літературної

обов'язкова

Освітньо-професійна програма «Російсько-український переклад»

Спеціальність 035 Філологія

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Рівень вищої освіти перший

філологічний факультет

Мова навчання українська, російська

Розробник: к.ф.н., асистент кафедри зарубіжної літератури, теорії літератури та слов'янської філології Тарангул Ірина Леонідівна

Профайл викладача:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=0kDsvAwAAAAJ&hl=uk>

Контактний телефон: 0954653637

E-mail: i.tarangul@chnu.edu.ua

Консультації: Очні консультації: вівторок 13.00-14.00

Онлайн-консультації: за попередньою домовленістю

1. **Анотація дисципліни.** Курс «Історія російської мови, у т.ч. літературної» є обов'язковою дисципліною для студентів 4 курсу спеціальності «Переклад (російсько-український)». Курс презентує панорамний огляд розвитку та становлення російської літературної мови крізь призму дослідження мовностилістичних особливостей різножанрових текстів певної історичної доби.
2. **Мета навчальної дисципліни:** забезпечити студентів системними лінгвістичними знаннями про російську літературну мову в її діяхронії; опанування студентами методики комплексного аналізу художніх текстів різних культурно-історичних епох на рівні фонетики, морфології, лексики, синтаксису, стилістики; показати роль позалінгвістичних факторів (прийняття християнства, виникнення літературних течій та ін.) в закріпленні норм національної літературної мови.
3. **Пререквізити.** Старослов'янська мова. Сучасна російська мова.

4. Результати навчання

Загальні компетентності: Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Здатність бути критичним і самокритичним. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. Здатність працювати в команді та автономно. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність проведення досліджень на належному рівні.

Фахові компетентності: Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов, що вивчаються. Здатність аналізувати соціальні різновиди мов, що вивчаються, описувати соціолінгвальну ситуацію. Здатність використовувати в професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку літератури, що вивчається, від давнини до XXI століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища, а також знання про тенденції розвитку світового літературного процесу та української літератури. Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мови, що вивчаються в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних фактів, інтерпретації та перекладу тексту. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань. Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та перекладацький аналіз текстів різних стилів і жанрів. Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мовлення.

В ході вивчення дисципліни студент повинен:

знати:

- основні процеси та закономірності розвитку російської літературної мови;
- періодизацію розвитку російської літературної мови з детальною характеристикою кожного з періодів;
- специфіку розвитку російської літературної мови на сучасному етапі.
- специфічну термінологію з історії російської літературної мови (літературна мова, кодифікація, узус, мовна норма, стиль мовлення, діловий стиль, диглосія та ін.).
- причини трансформацій мовної системи, що виникають на кожному етапі її історичного розвитку;
- специфічні особливості текстотворення, фонетики та граматики для кожного періоду історії російської мови;
- значущість реформаторської діяльності письменників для розвитку російської літературної мови;
- причини деяких фактів в історії російської літературної мови, наприклад, т.зв. «другого південнослов'янського впливу», розпаду книжно-церковного стилю, реформи графіки тощо.

ВМІТИ:

- розкривати особливості змісту та форми творів російської літератури Х-ХХ ст. з використання основних понять та термінів, прийомів та методів аналізу та інтерпретації текстів, усталених в історичному мовознавстві;
- самостійно аналізувати текст в контексті історико-лінгвістичних трансформацій певної епохи;
- користуватися науковою та довідковою літературою, бібліографічними джерелами та сучасними пошуковими системами;
- здійснювати лінгвістичний аналіз історичних текстів різних стилів і жанрів .
- здійснювати порівняльний аналіз художніх, публіцистичних текстів різних історичних періодів.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни Основи професійної діяльності перекладача												
Форма навчання	Рік підготовки	семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекцій	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	4	7	4	120	2	45	15			54	6	іспит
Заочна												

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Теми практичних занять	Змістовий модуль 1. Формування та етапи розвитку російської					

	літературної мови (X-XVIII ст.)					
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу історії російської літературної мови.	2	2				
Тема 2. Давньоруська мова – мова єдиної східно-слов'янської народності (X – XIV ст.).	7	2	1			4
Тема 3. Літературно-писемна мова великоруської народності (XIV – середина XVII ст.).	8	3	1			4
Тема 4. Розвиток російської літературної мови у Петровську епоху	9	4	1			4
Тема 5. Роль М.В. Ломоносова в історії російської літературної мови	10	4	2			4
Тема 6. Значення В.К. Тредіаковського та А.П. Сумарокова в історії розвитку російської літературної мови.	7	2	1			4
Тема 7. Принципи перетворень норм літературної мови та стилістики М.М. Карамзина.	7	2	1			4
Тема 8. Лінгвістична діяльність О.С. Шишкова та І.А. Крилова.	7	2	1			4
Разом за ЗМ1	61	21	8		4	28
Теми практичних занять	Змістовий модуль 2. Історія російської літературної мови XIX ст. та XX ст.					
Тема 9. О.С. Пушкін – основоположник сучасної російської мови	11	4	2			5
Тема 10. Роль М.В. Гоголя та письменників-реалістів у розвитку російської літературної мови.	10	4	1			5
Тема 11. Збагачення словникового складу російської літературної мови (друга половина XIX ст.)	9	4	1			4
Тема 12. Зміни в граматичній будові російської літературної мови (друга половина XIX ст.)	9	4	1			4
Тема 13. Відображення стилістичного розмаїття літературної мови в творчості письменників II половини XIX ст.	9	4	1			4
Тема 14. Особливості розвитку РЛМ у XX ст.	9	4	1			4
Разом за ЗМ2	59	24	7		2	26
Усього годин	120	45	15		6	54

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми
1.	Перший південнослов'янський вплив та пов'язані з ним культурно-мовні процеси.
2.	«Другий південнослов'янський вплив» та еволюція книжно-слов'янського типу мови.
3.	Словники та граматики Петрівської епохи.

4.	Роль М.В. Ломоносова у розвитку стилів наукового викладення та створення наукової термінології.
5.	Спроби нормалізації російської літературної мови. Діяльність А.Д. Кантеміра.
6.	Принципи карамзинських перетворень у синтаксисі російської мови.
7.	Демократизація мови в творчості декабристів.
8.	Принципи літературної обробки письменником загальнонародної мови. О.С. Пушкін і проблема запозичень у російській мові.
9.	Відображення стилістичного різноманіття літературної мови та особливостей мовлення різних соціальних верств у художній літературі (у творах І.С. Тургенєва, О.М. Островського, Л.М. Толстого та ін.).
10.	Словник В.І. Даля як подія глобального культурно-історичного значення.
11.	Використання суспільно-політичної лексики, запозичень інтернаціонального характеру, європеїзмів при створенні публіцистичного стилю 2-ої половини XIX ст.
12.	Особливості мови різних соціальних прошарків у художній літературі другої половини XIX ст.
13.	Орфоепічні, морфологічні та синтаксичні норми сучасної російської літературної мови.

6. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

Формами поточного контролю є усна чи письмова (тестування, реферат, творча робота) відповідь студента.

Формою підсумкового контролю є іспит.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є:

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі та ін.);
- реферати;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- контрольні роботи.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно

	Е (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)														Кількість балів (іспит)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1								Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	40	100
4	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	5	5	5		

7. Рекомендована література

7.1. Базова (основна)

1. Виноградов В.В. Основные проблемы изучения образования и развития древнерусского литературного языка // Избранные труды. История русского литературного языка. М., 1978.
2. Виноградов В.В. Очерки по истории русского литературного языка XVII – XIX веков. М., 1986.
3. Винокур Г.О. Избранные работы по русскому языку. М., 1959.
4. Водовозов Н.В. История древней русской литературы. М., 1972.
5. Горшков А.И. Теория и история русского литературного языка. М., 1984.
6. Дурново Н.Н. Введение в историю русского языка. М., 1969.
7. Ефимов А.И. История русского литературного языка. М., 1971.
8. Кайперт Г. Крещение Руси и история русского литературного языка // Вопросы языкознания. 1991. №5.
9. Кедайтене Е.И. История русского литературного языка. М., 1994.
10. Ковалевская Е.Г. История русского литературного языка. М., 1992.
11. Кожин А.Н. Литературный язык Киевской Руси. М., 1981.
12. Кустарева М.А. История русского литературного языка. М., 1971.
13. Литература и культура Древней Руси: Словарь-справочник/ Под. ред. В.В. Кускова. М., 1994.
14. Лихачев Д.С. Развитие русской литературы XI-XVII вв. Эпохи и стили. М., 1973.
15. Лихачев Л.С. Избранные работы: В 3-х тт. Л., 1987.
16. Мещерский Н.А. История русского литературного языка. – Л., 1981.
17. Обнорский С.П. Избранные работы по русскому языку. М., 1960.
18. Ремнева М.Л. История русского литературного языка. М., 1995.
19. Соболевский А.И. История русского литературного языка. – Л., 1980.

20. Судавичене Л.В. История русского литературного языка. М., 1990.
21. Труды отдела древнерусской литературы. М. АН СССР. Т.I - 51. М.-Л., 1934-1999.
22. Успенский Б.А. Из истории русского литературного языка XVIII- начала XIX века. – М., 1985.
23. Успенский Б.А. Краткий очерк истории русского литературного языка (XI-XIX вв.) М., 1994.
24. Филин Ф.П. Истоки и судьбы русского литературного языка. – М., 1981.
25. Хабургаев Г.А. Проблема диглоссии и южнославянских влияний в истории русского литературного языка// Вопросы языкознания. 1991. №2.
26. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка. М., 1972.
27. История русского литературного языка. Хрестоматия. Составитель А.Н. Кожин. – М., 1989.
28. Ларин Б.А. Лекции по истории русского литературного языка (X - середина XVIII в.). М., 1975.
29. Шкляревский Г.И. История русского литературного языка (вторая половина XVIII-XIX вв.). – Харьков, 1967.
30. Шкляревский Г.И. История русского литературного языка (первая половина XVIII в.). – Харьков, 1968.
31. Шоцкая Л.И. Сборник упражнений по истории русского литературного языка. – М., 1984.

7.2. Допоміжна

Література до змістового модулю 1

1. Виноградов В.В. Проблема Карамзина в истории русских стилей.//Избранные труды. М., 1990.
2. Григорьева Т.М. Концепция языковой ситуации русского средневековья в трудах В.В. Виноградова и ее развитие современной отечественной русистике//Виноградовские чтения. Tobольск, 2001.
3. Толстой Н.И. История и структура славянских литературных языков. М., 1988.
4. Успенский Б.А. история русского литературного языка)XI-XVII вв.) М., 1989.
5. Успенский Б.А. Языковая ситуация Киевской Руси и ее значение для ИРЛЯ. М., 1985.
6. Филан Ф.П. Истоки и судьбы русского литературного языка. М., 1981.
7. Фролов Н.К. История древнерусского литературного языка в свете трудов академика В.В.Виноградова//Виноградовские чтения. Tobольск, 2001.
8. Биржакова Е.Э., Войнова Л.А., Кутина Л.Л. Очерки по исторической лексикологии русского языка XVIII века: языковые контакты и заимствования. Л., 1972.
9. Винокур Г.О. Язык литературы и литературный язык // Контекст - 1982. Литературно-теоретические исследования. М., 1983.
10. Ковтун Л.С. Русская лексикография эпохи средневековья. М.; Л., 1963.

11. Кутина Л.Л. Последний период славяно-русского двуязычия в России // Славянское языкознание: VIII международный съезд славянистов. Доклады советской делегации. М., 1978.
12. Успенский Б.А. Языковая ситуация Киевской Руси и ее значение для истории русского литературного языка. М., 1983.
13. Селищев А.М. О языке "Русской правды" в связи с вопросом о древнейшем типе русского литературного языка // Избр. труды. М., 1968.
14. Соколова Е.Н. Семантико-стилистическое своеобразие «Жития протопопа Аввакума»// Славянские духовные ценности на рубеже веков. Тюмень, 2001.

Література до змістового модулю 2

1. Бельчиков Ю.А. Общественно-политическая лексика в сочинениях В.Г. Белинского 40-х годов. М., 1962.
2. Булаховский Л.А. Исторический комментарий к русскому литературному языку. Киев, 1958.
3. Булаховский Л.А. Русский литературный язык первой половины XIX в.
4. Виноградов В.В. Вопросы образования русского национального литературного языка // Избр. труды. История русского литературного языка.
5. Виноградов В.В. Вопросы синтаксиса русского языка в трудах М.В. Ломоносова // Русский язык в школе. 1950. №2.
6. Виноградов В.В. О задачах истории русского литературного языка преимущественно XVII - XIX вв. // Там же.
7. Вомперский В.П. Стилистическое учение М.В. Ломоносова и теория трех стилей. М., 1970.
8. Гей. Н.К. Проза Пушкина: поэтика повествования. М., 1989.
9. Горшков А.И. От древности к современности//Русская словесность. М., 1990.
10. Дубяго А.И. Публицистический стиль во второй половине XIX века и его влияние на развитие русского литературного языка. Калининград, 1983.
11. Липатов А.М. В.В. Виноградов как выдающийся исследователь языка и стиля А.С. Пушкина.// Виноградовские чтения. Тобольск, 2001
12. Обнорский С.П. Ломоносов и русский литературный язык // Изв. отд. лит. и языка АН СССР. 1940. Т. 1.
13. Обнорский С.П. Очерки по истории русского литературного языка старшего периода. М.; Л., 1946.
14. Ожегов С.И. К вопросу об изменениях словарного состава русского языка в советскую эпоху // ВЯ. 1953. №3.
15. Панов М.В. О развитии русского языка в советском обществе // ВЯ. 1962. - №3.
16. Сорокин А.И. Публицистический стиль во второй половине XIX века и его влияние на развитие лексики литературного языка. 30-е - 90-е гг. XIX в. М.; Л., 1965.
17. Сорокин Ю.С. Развитие словарного состава русского литературного языка (30-90-е годы). М.-Л., 1965.
18. Томашевский Б.В. Вопросы языка в творчестве Пушкина//Томашевский Б.В. Работы разных лет. М., 1990.

19. Шахматов А.А. Очерки современного русского литературного языка. М., 1941.

8. Інформаційні ресурси

Сайт ЧНУ, дистанційне навчання: <https://moodle.chnu.edu.ua/>